Akademik Siyer Dergisi / Journal of Academic Sirah

e-ISSN: 2687-5810

Yıl / Year: 2, **Sayı / Issue:** 3, **Sayfa / Page:** 80-94

İslâm Öncesi Dönemdeki Kabile İttifaklarının İslâm Tebliğine Yansıması: Huzâa-Hâşimoğulları Örneği

Reflection of the Tribal Alliances in the Pre-Islamic Period to the Islamic Invitation: The Khuzaʿah and Hashemites Example

Mustafa İyidoğan

Dr. Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
PhD Student, Cumhuriyet University, Department of İslamic History
Sivas / Turkey
mustafaiyidogan0@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8798-7906

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article
Geliş Tarihi: 29 Ekim 2020 / **Date Received:** 29 October 2020
Kabul Tarihi: 3 Aralık 2020 / **Date Accepted:** 3 December 2020
Yayın Tarihi: 1 Ocak 2021 / **Date Published:** 1 January 2021
Yayın Sezonu: Ocak 2021 / **Pub Date Season:** January 2021

Atıf: İyidoğan, Mustafa. "İslâm Öncesi Dönemdeki Kabile İttifaklarının İslâm Tebliğine Yansıması: Huzâa-Hâşimoğulları Örneği". *Akademik Siyer Dergisi* 3 (Ocak 2021), 80-94.

Citiation: İyidoğan, Mustafa. "Reflection of the Tribal Alliances in the Pre-Islamic Period to the Islamic Invitation: The Khuzaʿah and Hashemites Example". *Journal of Academic Sirah* 3 (January 2021), 80-94.
https://doi.org/10.47169/samer.818226

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: http://dergipark.gov.tr/samer **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Copyright © Published by KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
KSU Sirah Researches Application and Research Center
Kahramanmaraş 46100 Turkey

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Bireysel ya da toplumsal anlamda karşılaşılan sıkıntı ve sorunların üstesinden gelinebilmesi için mevcut güçlerin birleştirilmesi tarihin her döneminde karşımıza çıkan bir durumdur. Bu amaç doğrultusunda kişiler, gruplar, kabileler veya devletler farklı güçlerle ittifak ve anlaşmalar imzalamışlardır. Bu çerçevede İslâm öncesi Arap toplumunda da benzer anlaşma ve ittifaklar yapılarak çeşitli sorunlara çözüm aranmıştır. Bu dönemde kabileler arasında yapılan yardımlaşma, dayanışma, anlaşma, ittifak gibi durumlar hilf kavramıyla ifade edilmektedir. Bu ittifaklar kabileler arasında önemli birlikteliklerin oluşmasına vesile olmuş ve daha sonraki dönemlerde de varlıklarını hissettirmişlerdir. Cahiliye Dönemi'nde yapılan anlaşma ve ittifaklar sadece bu zamanı şekillendirmekle kalmamış; İslâm dininin tebliğini etkileyip, onu kısmen de olsa yönlendirmiştir. Özellikle Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen siyasî olaylara doğrudan ya da dolaylı olarak etkileri bulunan bu anlaşmaları, İslâm öncesi dönemle bağlantılı bir şekilde okumak bunları daha anlamlı kılacaktır. Bu minvalde Hz. Peygamber ailesinin İslâm öncesi dönemde yaptığı anlaşmaların tebliğ sürecindeki siyasi olaylarda Hz. Peygamber ve Müslümanlara büyük fayda sağladığı görülmektedir. Bu makalede İslâm öncesi dönemde yapılan bu ittifaklardan Kureyş ve Huzâa kabilesi arasındaki ittifakın İslâm tebliğine olan yansımalarını ele alınacaktır. Kureyş adı altında bütün Kureyş kabilesinden ziyade, Hâşimoğulları, Hz. Peygamber ailesi ve bizzat Hz. Peygamber'in Huzâa kabilesi ile ilişkisi kast edilmiş ve karşılıklı ilişkilere bu açıdan yaklaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Peygamber, Kureyş, İttifak, Huzâa.

Abstract

Combining existing forces in order to overcome the troubles and problems encountered in an individual or social sense is a situation that occurs in every period of history. For this purpose, persons, groups, tribes or states have signed alliances and agreements with different powers. In this context, similar agreements and alliances were made in pre-Islamic Arab society and solutions to various problems were sought. During this period, situations such as assistance, solidarity agreement, and alliance between tribes are expressed in the concept of "hilf". These alliances have led to the formation of important associations between tribes and they made their existence felt in later periods. These agreements and alliances made in the Jahiliyya Period did not only shape this period, but also they influenced the communique of the Islamic religion and partially guided it. Reading these agreements, which have direct or indirect effects on political events, especially during the time of the Prophet, in connection with the pre-Islamic period will make them more meaningful. In this context, it is seen that the agreements made by the Prophet's family in the pre-Islamic period have benefited the Prophet and Muslims greatly in the political events in the public invitation process of Islam. In this article, we will consider the reflections of the alliance between the Quraysh and the Khuzaʿah tribe, from these alliances in the pre-Islamic period, on the Islamic invitation. Instead of the entire Quraysh tribe under the name of the Quraysh, the relations of the Hashemites, the family of the Prophet and relations of the Prophet himself with the Khuzaa tribe were meant and mutual relations were approached from this point of view.

Keywords: Sirah, Prophet Muhammad, Quraysh, Alliance, Khuzaʿah.

GİRİŞ

Sözlükte yemin etme, söz verme, anlaşma yapma gibi anlamlara gelen *hilf (anlaşma)/ ahlâf*,[1] Arap Yarımadası'nın hemen her bölgesinde karşımıza çıkan sosyal, siyasal ve ekonomik içerikli bir olgudur. Kabileler yeni dostluklarla kendi kabilesini güçlendirmek, düşman kabileye karşı yeni bir güç kazanmak, güvenli bir şekilde ticaret yapabilmek gibi farklı sebeplerden ötürü çeşitli kabilelerle dostluk anlaşması yapma yoluna gitmişlerdir.[2]

Cahiliye toplumunda oldukça önem verilen bu tür dostluk anlaşmaları çerçevesinde bazı hilfler önemli bir kamuoyu oluşturmayı başarmışlardır. Bunlar arasında Hilfu'l-Fudûl, Mutayyebûn ve Ahlâf hilfleri oldukça meşhur olmuştur. Yine Kureyş-Ehâbiş, Kureyş-Sakîf, Hilfu'r-Ribâb, Hilfu Hums gibi farklı kabileler arasında yapılan hilfler de meşhur olan diğer hilfler arasında yer almaktadır.[3]

Bu hilfler arasında yer alan ve makalenin konusunu teşkil eden Huzâa kabilesi ile Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib arasında yapılan hilf de doğurduğu toplumsal sonuçlar ve İslâm tebliğine etkisi ve katkısı açısından önemli bir hilftir. İslâm öncesi dönemde karşılıklı yardımlaşma üzerine icra edilen ve yazılarak Kâbe duvarına asılan bu anlaşma, İslâm'ın Medine döneminde oldukça belirgin bir şekilde İslâm dininin tebliğine ve Hz. Peygamber'in davetine olumlu katkılar sağlamıştır.

1. İSLÂM ÖNCESİ KUREYŞ-HUZÂA İLİŞKİLERİ

Mekke tarihinden söz eden kaynaklarda buraya ilk yerleşenlerin Amâlika topluluğu olduğundan bahsedilmektedir.[4] Uzun bir süre Mekke yönetimini elinde bulunduran Amâlika, Tasm ve diğer Arab-ı bâide kalıntıları Güney Araplarından olan Cürhümlüler'in[5] Hicâz topraklarına gelmesiyle birlikte yönetimdeki üstünlüklerini kaybetmiş ve Mekke yönetimi Cürhümlülerin eline geçmiştir.[6] Kureyş'in atası olan Hz. İsmail ve babası Hz. İbrahim'in bu dönemde bölgeye geldiğinden bahsedilmektedir. Daha sonra Cürhüm kabilesinden bir kadınla evlenen Hz. İsmail ve onun soyundan gelenler[7] Cürhümlüler'in Amâlika'yı Mekke'den kovup,

---

[1] Mecduddin Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhît*, thk. Muhammed Naim el-Arkasûsî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2015), 801.

[2] Nadir Özkuyumcu, "Hilf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998) 17/29-30.

[3] Özkuyumcu, "Hilf", 18/29-30.

[4] Vehb b. Münebbih, *Kitâbu't-tîcân fî mulûki Himyer* (San'a: Merkezü'd-Dirâsati'l-Ebhâsi'l-Yemeniyye, 1979), 412; Ebu'l-Kâsım Said b. Ahmed el-Endelüsî, *Neşvetü't-tarb fî târîhi'l-cahiliyyeti'l-Arab*, thk. Nusret Abdurrahman (Ammân: Mektebetü'l-Aksâ, 1982), 1/55-57; Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Hasen et-Tunûsî, *Târîhu İbn Haldûn* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2013), 1/393.

[5] Ebu'l-Abbas Ahmed el-Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb fî ma`rifeti ensâbi'l-Arab,* thk. İbrahim el-Ebyârî (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Lübnânî, 1980), 211.

[6] Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke,* thk. Rüşdî es-Sâlih Melhasan (Beyrut: Dâru'l-Endülüs, ty.), 84-86; Mutahhir b. Tâhir el-Makdisî, *Kitâbu'l-bed' ve't-târîh*, thk. Clément Huart-Mahmud İsmail (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 2010), 2/4, 124-125; Ebu'r-Rebî` Süleyman b. Musa b. Sâlim el-Kelâ`î, *el-İktifâ fî meğâzî Resûlillahi ve's-selâseti'l-hulefâ,* thk. Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000), 38-39; İbn Haldûn, *Târîh*, 1/394-395.

[7] Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye,* thk. Cemâl Sabit vd. (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2006), 1/1, 22; Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızoğlu et-Türkî, *Mir'âtü'z-zamân fî tevârîh'l-a`yân,* thk. Muhammed Berekât-Ammâr Reyhâvî (Beyrut: Risâletü'l-Âlemiyye, 2013), 1/429.

yönetimi ele geçirmesinden sonra Mekke civarında dağınık bir halde yaşamaya devam etmişlerdir.[8]

Amâlika'dan sonra bir süre de Cürhümlüler'in idaresi altında kalan Mekke, yine Güney Araplarından olan Huzâa kabilesinin eline geçmiştir. Güneyden yaptıkları göç esnasında yerleşebilecekleri bir yer bulabilme düşüncesiyle bir süre araştırma yapmak için Mekke civarında konaklamak isteyen Huzâa kabilesi Cürhümlüler'den izin alamamıştır. Bunun üzerine aralarında başlayan savaş, Huzâalıların galibiyetiyle sonuçlanmış ve Mekke'de Cürhüm kabilesinin hâkimiyeti biterken Huzâa kabilesinin yönetimi başlamıştır.[9] İslam öncesi dönemde oldukça uzun bir süre Mekke yönetimini elinde bulunduran Huzâa kabilesi ile Kureyş kabilesi arasındaki ilişkiler işte bu dönemde başlamıştır.

Mekke yönetimini Cürhümlüler'den alırken Kinâne boylarıyla ittifak yapmış olan Huzâa, savaş sonrasında Mekke'ye tek başına sahip olmuş ve Kinâne'yi yönetime dâhil etmemiştir. Huzâa'nın Mekke yönetimini ele geçirmesinde bu kabileye yardım eden Kinâne ve Kinâne'nin alt kollarınından birini oluşturan Kureyş ise bu yardımlarına karşılık Mekke'nin çevresinde dağınık bir şekilde yaşamaya devam etmiştir.[10]

Kusay b. Kilâb dönemine kadar Mekke civarında dağınık olarak yaşayan Kureyş,[11] Kusay önderliğinde Huzâa kabilesine karşı çıkarak onları Mekke yönetiminden uzaklaştırmıştır. Rivayetlere göre Kusay'ın babası Kilâb, Kusay küçük yaşta iken vefat edince, Kusay'ın annesi Fatıma bnt. Sa`d yeniden evlenmiş ve oğlunu da alarak Kudaa kabilesine gitmiştir. Kusay'dan büyük olan kardeşi Zühre ise Mekke'de kalmaya devam etmiştir.[12] Yaşı ilerleyip asıl babasının Harem ehlinden şeref sahibi birisi olduğunu öğrenince yaşadığı yeri terk ederek Mekke'ye gelen Kusay, bir süre işlerin durumuna bakmış ve daha sonra kazandığı nüfuzun da etkisiyle Huzâalılara kafa tutmaya başlamıştır.[13] Kusay, bu sırada Mekke yönetimini elinde bulunduran

---

[8] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 95; Ömer Faruk Harman, "İsmail", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/78.

[9] İbn Hişâm, es-Sîre, 1/1, 193; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 93-96; Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheylî, *er-Ravdu'l-unf ve'l-meşre`u'r-raviy*, thk. Halid Mustafa Tartûsî (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2014), 1/325; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1932), 1/2, 185; Ebü'l-Ferec İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *İnsânu'l-`uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mun*, thk. Ahmed Ta`ma Halebî (Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2012), 1/22-23; Ahmet Önkal, "Huzâa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/431.

[10] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 95; Makdisî, *Kitâbu'l-bed',* 2/4, 126; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/45-48.

[11] İbn Kesîr, *el-Bidâye* 1/2, 187; Casim Avcı, "Kureyş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/442.

[12] İbn Hişâm, es-Sîre, 1/1, 95; Muhammed b. Sa`d b. Menî` ez-Zührî, *Kitâbu't-Tabakati'l-kebîr*, thk. Muhammed Ali Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2012), 1/48; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 104; Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, thk. Muhammed Muhammed Tâmir (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011), 1/52; Ahmed b. Ebî Ya`kub b. Cafer b. Vehb, *Târîhu'l-Ya`kûbî* (Beyrut: Daru Sâdır, ty.), 1/239; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu't-Taberî* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ty.), 2/161-162; Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabî, 2012), 1/621; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 3/25; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfüsü'n-nefîs*, thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 1/279.

[13] Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî, *Kitâbu'l-Münammak fî ahbâri Kureyş,* thk. Hurşid Ahmed Faruk (Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 2010), 81-83.

Huleyl b. Hubşiyye el-Huzâ`î'nin kızı Hubbâ ile evlenmiş, nüfuz ve gücünü biraz daha artırmıştır.[14] Huleyl'in ölümünden sonra Mekke yönetimi ve Kâbe işleri oğlu Ebû Ğubşân diye bilinen Muhteriş'e geçmiştir.[15] Kusay düzenlenen içki meclisinde bir tulum şarap ve iyi bir deve karşılığında Kâbe'nin anahtarlarını Ebû Ğubşân'dan satın almış ve böylece Kâbe ve bağlı işlerin yönetimini devralmıştır.[16] Bu durumu kabul etmeyen Huzâa kabilesinin önde gelenleri ile Kusay arasındaki sürtüşmeler hac mevsiminde doruk noktasına ulaşmış ve Mina'dan geçiş hakkı noktasında çıkan tartışma savaşa dönüşmüştür. Kusay, Huzâalılardan gördüğü tepki neticesinde anne bir kardeşi Rizâh b. Rebî`a ve diğer akrabalarını yardıma çağırmak durumunda kalmıştır. Oldukça kanlı şekilde sona eren savaşın akabinde hakem kararıyla Huzâa kabilesinin Mekke hâkimiyeti sona ermiştir.[17] Bu savaş sonrası Kusay Mekke'nin çevresinde dağınık halde bulunan Kureyş boylarını bir araya getirerek Mekke'nin merkezine yerleştirmiştir.[18] Kureyş ve müttefiklerinin kazandığı savaş sonrası yönetimi kaybeden Huzâa kabilesi ise Mekke'den bütünüyle uzaklaştırılmamış ve isteyen Huzaalılar Mekke'nin civarında yaşamaya devam etmişlerdir.[19]

Kusay'dan sonra Mekke yönetiminde en fazla söz hakkına sahip olanlardan biri konumunda bulunan Abdümenâf zamanında Huzâa ile ilişkilerde bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu ilişkilerin normalleşmeye başlamasına dair ilk adım Hâşim b. Abdümenâf döneminde atılmıştır. Rivâyete göre Hâşim ile Ümeyye arasında baş gösteren meşhur münâfere, Usfân'da yaşayan Huzâalı bir kâhin vasıtasıyla Hâşim lehine sonuçlanmıştır. Huzâalı kâhin münâferede Hâşim'i haklı bulmuş ve onu büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır.[20] Her ne kadar bu olay Arap toplumunun sosyolojik durumu çerçevesinde gerçekleşmiş olsa da Huzâalı kâhinin tesadüfi olarak seçildiği kanaatinde

---

[14] Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân,* 3/25.

[15] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/49; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân,* 3/25.

[16] İbn Sa`d, *et-Tabakât*, 1/49; Ya`kûbî, *Târîh,* 1/239; Taberî, *Târîh,* 2/163; Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mes`ûdî, *Mürûcu'z-zeheb ve me`âdini'l-cevher,* thk. Abdülemir Ali Mühennâ (Beyrut: Müessesetü'l-`alâ li'l-Matbû`ât, 2010), 61-62; İbn Said el-Endelüsî, *Neşvetü't-tarb,* 1/213-214; Süheylî, *er-Ravdu'l-unf,* 1/333; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/621; İbn Haldûn, *Târîh,* 1/569; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, 399; Muhammed b. Salih ed-Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı (Subulu'l-hudâ ve'r-reşâd),* çev. Halil İbrahim Kaçar (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2011), 1/215; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 1/20. Bu konuda farklı bir rivayet daha bulunmaktadır ki bu rivayete göre Kusay, Kâbe anahtarlarını Ebû Ğubşân'dan satın almamış; aksine Kusay'ın çocukları ve gücü hatırı sayılır derecede çoğalınca Huleyl Kabe anahtarlarını ve bağlı görevleri kendiliğinden damadı Kusay'a vermiştir. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/1, 96; İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/49; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 105; Belâzurî, *Ensâb,* 1/53; Makdisî, *Kitâbu'l-bed'*, 2/4, 126; Süheylî, *er-Ravdu'l-unf,* 1/332; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/2, 205; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 1/19.

[17] İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/1, 99; İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/50-51; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 105-106; Belâzurî, *Ensâb,* 1/53; Taberî, *Târîh,* 2/162-163; İbn Said el-Endelüsî, *Neşvetü't-tarb*, 1/324-325; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/621-622; İbn Haldûn, *Târîh,* 1/569; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, 400; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 1/280-281.

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 99-100; İbn Sa`d, *et-Tabakât*, 1/51; İbn Habîb, *el-Münammak*, 81-83; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 106-108; Belâzurî, *Ensâb,* 1/54; Ya`kûbî, *Târîh,* 1/239; Taberî, *Târîh,* 2/163; İbn Said el-Endelüsî, *Neşvetü't-tarb,* 1/325; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/622; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 1/2, 207; İbn Haldûn, *Târîh,* 1/569; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 1/281; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 1/20.

[19] Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 107.

[20] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/57-58; Belâzurî, *Ensâb*, 1/62; Taberî, *Târîh,* 2/160-161; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 1/14.

değiliz. Sonuç her ne olursa olsun bu durumun Kureyş ile Huzâa arasındaki ilişkilerin normalleşmesine katkı sağlamış olması kuvvetle muhtemeldir.[21]

Kureyş ya da Hâşimoğullarıyla Huzâalılar arasındaki gergin durum Hâşim zamanında yumuşamaya başlamış ve Abdülmuttalib b. Hâşim zamanında ise önce normalleşmiş, daha sonra ise normalleşen bu ilişki ittifak şeklini almıştır. Hz. Peygamber döneminde Huzâa kabilesinin İslâm davetine sıcak bakması ve kritik olaylarda Hz. Peygamber'in yanında yer almasında bu ittifakın önemli bir yansıması olmuştur. Daha sonraki dönemde ittifakın çeşitli vesilelerle gündeme getirilmesi de bu durumu teyit etmektedir.[22]

Kaynaklarda anlatıldığına göre Abdülmuttalib'in hâmisi olan amcası Muttalib vefat edince diğer amcası Nevfel onun arazisini zorla elinden almıştır. Kendi kabilesinin büyüklerinden kimse Abdülmuttalib'e yardım etmeyince o, durumu Medine'deki dayılarına bildirmiştir. Aldıkları haber üzerine silahlarını kuşanarak Mekke'ye gelen dayıları, Nevfel'i korkutmuş ve Abdülmuttalib'in arazisini kendisine iade etmişlerdir.[23]

Abdülmuttalib'in dayılarının yapmış olduğu bu yardımı gören Huzâa mensupları Abdülmuttalib'in kişisel özelliklerindeki güzellik ve üstünlükleri ileri sürerek onunla anlaşıp kendisine yardım etmeye karar vermişlerdir.[24] Bu karar sonrası Abdülmuttalib'in yanına gelerek kendisine bu durumu bildirmişler ve Abdülmuttalib'in de onayıyla iki kabile arasında karşılıklı yardımlaşma temeli üzerine kurulu bir ittifak anlaşması yapılmıştır. Yapılan bu ittifak iki tarafın katılımcılarıyla Dârun'-Nedve'de karara bağlanmış ve anlaşma metni yazılarak Kâbe'ye asılmıştır.[25] Abdülmuttalib bu anlaşmanın etkisiyle olsa gerek Huzâa kabilesinden iki kadınla evlenmiştir.[26] Yapılan bu anlaşmadan sonra taraflar birbirine yardım sözü vermiş ve Abdülmuttalib bu anlaşmaya sadık kalmaları için kendi çocuklarına vasiyette bulunmuştur.[27]

2. İSLÂM SONRASI İLİŞKİLER

---

[21] Burada Kureyş ile kastımız Hâşimoğullarıdır. Aksi takdirde Kureyş'ten olan Ümeyye aleyhine bir karar verilmesi ve bu kararla Huzâa-Kureyş ilişkilerinin normalleşmeye başlamasını söylememiz tutarsızlık oluşturacaktır.

[22] Hudeybiye Barışı sonrasında Müslümanların tarafını ve güvencesini seçen Huzâa, Vetîr denilen yerde, İslam öncesi dönemden kalma bir kan davası yüzünden pusuya düşürülünce Hudeybiye Anlaşması'nın gereği olarak Hz. Peygamber'den yardım istemek için Medine'ye gelmiştir. Medine'ye gelen Huzâa heyeti içerisinde yer alan Huzâalı şair Amr b. Sâlim okuduğu şiirle bu anlaşmayı dile getirmiştir. Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîretü'n-nebeviyye,* thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 516-517; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004), 2/233; Taberî, *Târîh,* 327; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/499.

[23] İbn Habîb, *el-Münammak*, 83-85; Belâzurî, *Ensâb,* 1/69; Taberî, *Târîh,* 2/158-159.

[24] Bu kararı alırken Abdülmuttalib'in kendilerinin akrabası olması da büyük rol oynamıştır. Çünkü Abdülmuttalib'in soyu bir taraftan Huzâa kabilesine dayanmaktadır. Kusay Mekke'ye gelip yerleştiğinde Huzâa kabilesi reisinin kızıyla evlenmiş ve bu evlilikten Abdülmuttalib'in dedelerinden olan Abdülmenâf dünyaya gelmiştir. Yukarıda Kusay'ın Huzâa kabilesinin reisi Huleyl'in kızı Hubbâ ile evliliğinden bahsetmiştik.

[25] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/66; İbn Habîb, *el-Münammak* 86-90; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/163-164. Anlaşmaya katılanların isimleri ve anlaşma metni için bkz. Belâzurî, *Ensâb,* 1/70-71.

[26] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 90; Ya`kûbî, *Târîh,* 1/251; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 1/289.

[27] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/66-67; İbn Habîb, *el-Münammak,* 89; Belâzurî, *Ensâb*, 1/71.

Abdülmuttalib zamanında imzalanan anlaşma Hâşimoğulları ile Huzâa kabilesi arasında sıkı ilişkiler kurulmasının önünü açmıştır. Mekke'nin etrafında yaşayan Huzâa mensupları Hz. Peygamber'in İslâm tebliğini ilk duyan kimseler arasında yer almışlardır.

Hz. Peygamber'in İslâm'ı açıktan tebliğ etmeye başlamasıyla birlikte Mekke civarında meskûn bulunan Huzâalılardan bu davete icabet edenlerin olması şaşırtıcı değildir. Bunlardan Ümeyme bnt. Halef,[28] Ümmü Harmele bnt. Abdilesved[29] ve Mu`attib b. Avf adlı sahâbîler ilk Müslümanlar arasında yer almaktadırlar. Habeşistan ve Medine hicretlerine katılan bu sahâbîlerden Mu`attib Bedir savaşına katılan Müslümanlar arasındadır.[30]

Mekke döneminde ismi geçenler dışında farklı bir Huzâalının İslâm dinini kabul ettiğine dair bir veriye sahip olmasak da Huzâa'nın bu dönemde Hz. Peygamber ve Müslümanlara iyi davranması; en azından onlara kötülük yapan Kureyş'e ortak olmaması[31] onların ileriki süreçte Hz. Peygamber ile ilişkilerini hızlı bir şekilde ilerletmelerine katkı sağlamıştır. Ayrıca Huzâalıların Müslüman veya müşrik olmaları fark etmeksizin Hz. Peygamber'e iyi davrandıklarından ve ona gizli olarak bilgi verdiklerinden bahsedilmektedir[32] ki bu durum, İslâm öncesi dönemde yapılan ittifakın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Mekke döneminde Huzâa kabilesi ile Hâşimoğulları arasındaki ilişki çerçevesinde zikredilmesi gereken bir diğer örnek ise Hz. Peygamber'in Tâif ziyareti sonrası Mekke'ye dönüşünde yaşadığı sıkıntıdır. Ebû Tâlib'in vefatı sonrasında himayesiz kalan Hz. Peygamber, Tâif dönüşünde Mekke'ye girebilmek için ihtiyaç duyduğu himayeyi sağlamak amacıyla haberi Mut`im b. Adiy'e Huzâalı biriyle göndermiştir.[33] Burada haberci seçiminde bir kasıt olup olmadığına dair bir bilgiye sahip değilsek de Huzâa kabilesinin Mekke etrafında yaşaması ve Hâşimoğullarıyla aralarının iyi olmasının haberci tercihinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

İslâm'ın Mekke döneminde Huzâa-Hâşimoğulları ilişkisi, örneklerden de anlaşılacağı üzere müspet ilişkilerle gündeme gelmiştir. İki kabile arasında birkaç istisnai örnek dışında olumsuz bir gelişme yaşanmamış, Huzâa kabilesinden Müslüman olmayanlar bile Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara iyi davranmışlardır. İki kabile arasındaki ilişkiler Medine'ye hicretle birlikte daha da sıkı bir duruma gelmiştir.

Henüz hicret esnasında yaşanan bazı olaylar iki kabile arasındaki ittifakın hala geçerli olduğunu ve birbirlerine saygı duyduklarını göstermektedir. Hz. Peygamber ile yanındakiler

---

[28] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 183; Ebubekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma`rifetü ahvâli sahibi'ş-şerî`a,* thk. Abdülmu`ti Kal`acî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988), 2/174; Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber, *el-İstî`âb fî ma`rifeti'l-ashâb,* thk. Halil Memun Şeyha (Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2012), 862; Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-ğâbe fî ma`rifeti's-sahâbe,* thk. Halil Memun Şeyha (Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2009), 5/220.

[29] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 228; İbn Abdilber, *el-İstî`âb,* 927; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe,* 5/436.

[30] Vâkıdî, *Meğâzî,* 1/147; Belâzurî, *Ensâb,* 1/180-181; İbn Abdilber, *el-İstî`âb*, 685; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe,* 4/165.

[31] Hz. Peygamber'le alay edenler arasında Huzâa kabilesinden sadece `Adî b. el-Hamrâ' adlı şahsın ismi zikredilmektedir. İbn İshâk, *es-Sîre,* 291; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1,296; Abdülkadir b. Muhammed el-Makrîzî, *İmtâ`u'l-esmâ`,* thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 1/41-42.

[32] İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 57; Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endelüsî, *el-`Ikdu'l-ferîd,* thk. Muhammed Abdülkadir Şâhîn (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2011), 3/51; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe,* 4/160-161.

[33] İbn Sa`d, *et-Tabakât*, 1/181; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/46.

Mekke'den çıkıp Medine yoluna düştükleri zaman karşılaştıkları bazı sıkıntıları Huzâa kabilesinden gördükleri yardımlar sayesinde atlatmışlardır. Ölü ya da diri olarak Kureyş'e teslim edilmelerine dair başlarına ödül konan Hz. Peygamber ve beraberindekiler[34] hicret yolunda açlıklarını gidermek için o sırada müşrik olan Ümmü Ma`bed el-Huzâ`î adlı kadından yardım istemişler o da bu isteği geri çevirmeyerek onlara yardım etmiştir.[35] Hz. Peygamber, ayrıldıktan sonra oraya gelen Ümmü Ma`bed'in kocası durumu anlayınca Hz. Peygamber'e yetişip ona arkadaşlık edemediği için hayıflanmış ve bunu bir gün gerçekleştireceğine dair kendi kendine söz vermiştir.[36]

Hz. Peygamber'in hicret esnasında Huzâalılardan gördüğü yardım bununla sınırlı kalmamıştır. Medine yakınlarındayken Kureyş'in vadettiği ödül için Hz. Peygamber'i arayan Büreyde b. el-Husayb ve beraberindeki yetmiş kişilik Huzâalı Eslem grubu Hz. Peygamber'i bulduğu zaman Müslüman olmuşlardır. Büreyde daha sonra kendi sarığını Hz. Peygamber'e sancak yaparak beraberindeki grupla birlikte Hz. Peygamber'e Medine'ye kadar eşlik etmiş ve onun güvenli bir şekilde Medine'ye ulaşmasını sağlamıştır.[37] Yine İslâm dini Büreyde vasıtasıyla kısa sürede Eslem kabilesi içerisinde yayılmıştır.[38]

Huzâalı Eslem kabilesinin yaşadığı yerin Medine'ye yakın olması, ayrıca stratejik bir noktada bulunmasından dolayı Hz. Peygamber onlardan Medine'ye hicret edenlerin hicretini kabul etmiş, hicret etmeyip yerlerinde kalanları ise muhacir konumunda değerlendirileceğini belirterek onların konumlarından faydalanmayı tercih etmiştir[39] ki aşağıda göreceğimiz üzere onların bu stratejik konumları pek çok olayda Müslümanlara büyük faydalar sağlamıştır.

Hicret sırasında karşılaştığımız bu yardımlar hicret sonrasında da devam etmiş ve Huzâalılar kritik olay ve savaşlarda önemli roller üstlenmişlerdir. Bedir gibi önemli bir savaşta hazır bulunan Huzâalılardan şehit düşenler olmuştur. Ancak burada şunu da zikretmemiz gerekiyor ki çok büyük bir kabile olan ve Arabistan'ın farklı bölgelerinde meskûn bulunan Huzâa'nın bütün fertleri bu minvalde hareket etmemiş; onlardan bazı boylar Hz. Peygamber'in karşısında yer alarak onunla savaşmışlardır. Bedir Savaşı'nda Huzâalılardan bazıları Müslüman saflarda yer alırken bazıları ise müşriklerin yanında saf tutarak Müslümanlara karşı savaşmıştır. Bunun dışında Müreysi` Gazvesi'nde Hz. Peygamber'e saldırma planı yapan Benî Mustalik ve reisleri Hâris b. Ebî Dırâr, Huzâa kabilesi arasında Hz. Peygamber karşısında olan kişi ve boylar arasında yer

---

[34] Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihabuddin ez-Zührî, *el-Meğâzî,* thk. Süheyl Zekkâr (Şam: Dâru'l-Fikr, 1981), 101; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/1,355; Taberî, *Târîh,* 2/236; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa`îd b. Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* thk. İhsan Abbas-Nâsiruddin Esed (Mısır: Dâru'l-Me`ârif, ty.), 171; Beyhakî, *Delâil*, 2/478; Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber, *ed-Dürer fî ihtisâri'l-meğâzî ve's-siyer,* thk. Şevki Dayf (Kahire: Lecnetü İhyâi Turâsi'l-İslâmî, 2010), 87; Süheylî, *er-Ravdu'l-unf,* 2/375; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 1/696; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/282; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/58; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, 2/21.

[35] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/196-197; Beyhakî, *Delâil*, 1/278; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/61; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 3/351-352; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, 2/23-24.

[36] İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 1/198; Beyhakî, *Delâil*, 1/279; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 3/352; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 2/25.

[37] Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 3/363; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 2/27.

[38] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/138; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/1, 526; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 117. Vâkıdî'nin bir rivayetine göre Hz. Peygamber hicretin 8. yılında Huzâa kabilesine bir mektup göndermiştir. Bu mektuptan Huzâa kabilesinin tamamının Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/198-199.

[39] Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/228.

almaktadırlar. Ancak düşmanlıkları Hz. Peygamber'in bu kabileden Cüveyriye ile evlenmesi ve esirleri karşılıksız olarak serbest bırakmalarıyla bitmiş ve kabilenin tamamı Müslüman olmuştur.[40] Konumuz Huzâa kabilesinin İslâm tebliğine olan olumlu etkisi olduğu için bu tür olayları zikretmemiz konu bütünlüğü açısından zait olacaktır.

Savaşın akabinde Bedir'in intikamını almak isteyen Kureyş müşrikleri, Medine'ye yapacakları ani bir baskınla Müslümanları ortadan kaldırmayı planlamışlar; ancak Huzâa kabilesinden meşhur şair Amr b. Sâlim ve beraberindeki heyetin olayı Hz. Peygamber'e haber vermesiyle Müslümanlar düşmana karşı hazırlanma imkânı bulmuşlardır.[41]

Uhud Savaşı'nın ardından Mekke'ye geri dönen Müşrik ordusunu takip eden Müslümanlar yolda Huzâa kabilesinden Ümmü Ma`bed'e rast gelerek kendisinden bilgi almış ve Müşriklerin durumunu öğrenmişlerdir. Tihâme Bölgesi'nde cereyan eden bütün olaylar için Hz. Peygamber'e istihbarat sağladıklarından bahsedilen Huzâlılar[42] Hamrâu'l-Esed Gazvesi'nde de Müslümanlar lehine işler yapmışlardır. Hamrâu'l-Esed mevkiine kadar giden Hz. Peygamber ve beraberindekiler, düşman ile karşılaşmayınca Medine'ye geri dönmüşlerdir.[43] Yoldaki kervanlardan Hz. Peygamber'in peşlerine düştüğünü haber alan Ebû Süfyân ve beraberindeki kalabalık grup geri dönerek Hz. Peygamber'e saldırmayı planlamış; fakat yolda karşılaştıkları ve henüz müşrik olan Ümmü Ma`bed onların gözünü korkutup geri dönmelerini sağlayarak Hz. Peygamber'i büyük bir tehlikeden kurtarmıştır.[44]

Hz. Peygamber ve Müslümanlar için haberci vazifesi gören ve onlar için istihbarat sağlayan Huzâalılar, Hendek Savaşı'nda da Müslümanlara istihbarat sağlayarak onların ani bir baskınla karşı karşıya kalmalarını önlemişlerdir.[45] Huzâalıların haber getirmesinden başka yine Huzâalı Eslem kabilesinden olan Süleyt ve Süfyân b. Avf el-Eslemî, Hz. Peygamber tarafından Kureyş ve müttefik orduları gözetlemek için öncü olarak gönderilmiş; fakat bu iki Huzâalı, Kureyş süvarileri tarafından yakalanarak şehit edilmişlerdir.[46] Huzâalıların Hendek savaşı münasebetiyle Müslümanlara sağladıkları diğer bir katkı ise onlardan Ku`aybe bnt. Sa`d adlı Eslemli kadının

---

[40] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/341-348; Beyhakî, *Delâil,* 4/46-50; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 200-202; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/76; Makrîzî, *İmtâ`,* 1/203-206; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/347 vd.; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 2/283.

[41] Vâkıdî, *Meğâzî,* 1/189; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/132; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/201; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 2/477. Haber verme olayı sadece Huzâalılar tarafından gerçekleştirilmemiştir. Huzâalılar geldiği zaman Hz. Peygamber zaten durumdan haberdardı; Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/188-189; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/131-132. Ancak Huzâalıların durum ne olursa olsun Hz. Peygamber'e haber vermeleri ve bunun için kabilenin önemli şairlerinden olan Amr b. Sâlim'i görevlendirmeleri dikkate değer bir durumdur.

[42] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/287; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 57; Taberî, *Târîh*, 2/324; Beyhakî, *Delâil*, 3/335; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/52; Kelâ`î, *el-İktifâ*, 1/390; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/180; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/314; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 2/235; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/69.

[43] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/287; Taberî, *Târîh* 2/324; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/313-314.

[44] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/287; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 57; Taberî, *Târîh,* 2/324; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre*, 175; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/52; Kelâ`î, *el-İktifâ*, 1/390; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/180-181; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/314; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs,* 2/235; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 2/537-538.

[45] Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/382; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/225; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/370; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/8.

[46] Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 4/370.

Mescid-i Nebevî'de yaralı Müslümanları tedavi etmesi olmuştur.[47] Bu hanım sahâbînin mescitte yaralıları tedavi etmesinden başka dağılan aileleri bir araya toplayarak onları barıştırdığından ve kimsesizlere yardım ettiğinden de bahsedilmektedir.[48]

Huzâa kabilesinin Müslümanlara yaptığı yardımlar 628 yılında imzalanan Hudeybiye Antlaşması'nda da devam etmiştir. Umre yapmak isteyen Müslümanlarla silahsız bir şekilde[49] yola çıkan Hz. Peygamber, yolda Mekkelilerin kendilerine engel çıkaracağını anlayınca[50] yanındakilerle birlikte Mekke'ye olabildiğince yaklaşmak için sarp ve kullanılmayan yerlerden geçmek zorunda kalmıştır. İşte bu yolculuk sırasında Hz. Peygamber'e rehberlik eden ve yolu gösteren kişiler yine Huzâa'dan Büreyde b. el-Husayb, Hamza b. Amr ve Amr b. Abdinuhm olmuştur.[51]

Umre için yola çıkan Müslümanlar, müşriklerin engellemesiyle Hudeybiye'de konaklamak zorunda kalmış ve karşılıklı elçilik heyetleri devreye girmiştir. Müslümanlar burada beklerken o sırada müşrik olan Büdeyl b. Verkâ', Amr b. Sâlim ve birkaç kişilik Huzâa heyeti Hz. Peygamber'e gelerek müşriklerin durumunu ona haber vermişlerdir.[52] Büdeyl, Hz. Peygamber'e müşriklerin bütün müttefiklerini topladığını, kadın, çocuk ve hayvanlarıyla Hudeybiye yakınlarına kamp kurarak Müslümanları Mekke'ye sokmamak için yemin ettiklerini bildirmiştir. Hz. Peygamber de bunun üzerine savaş için gelmediklerini, amaçlarının sadece umre yaparak geri dönmek olduğunu gayet beliğ bir konuşmayla Huzâa heyetine anlatmıştır.[53] Büdeyl'in geri dönmesinden sonra Hz. Peygamber bu amacı bir de Müslümanlardan biri aracılığıyla bildirmek için Huzâalı Hirâş b. Ümeyye'yi göndermiştir.[54]

Büdeyl ve yanındaki grup bu konuşmayı dinledikten sonra müşriklerin yanına gitmiş ve onlara bu durumu haber vererek Müslümanların sadece umre için geldiklerini karşı tarafa anlatmaya çalışmışlardır.[55] Her ne kadar müşrikler Müslümanları Mekke'ye sokmamakta başarılı

---

[47] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/13-14; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/248; Dımaşkî, *Peygamber Külliyatı,* 5/34. Bu isim bazı kaynaklarda Rüfeyde olarak zikredilmektedir. İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 3/395; Taberî, *Târîh,* 2/353; İbn Abdilber, *el-İstî`âb,* 884; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe,* 5/283.

[48] İbn Abdilber, *el-İstî`âb,* 884; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe,* 5/283; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/34-35.

[49] Hz. Peygamber ve beraberindekiler umre maksadıyla çıktıkları için yanlarına kınlarına sokulu kılıçlardan başka bir şey almamışlardır. Sefer boyunca kılıçlarını da kınlarından çıkarmayarak karşı tarafa savaş için değil ibadet için geldiklerini anlatmaya çalışmışlardır. Hatta Hz. Peygamber, tedbir amaçlı silahla çıkmayı teklif eden Sa`d b. Ubâde'ye sadece umre maksadıyla çıktıklarını belirterek bu durumu açık bir şekilde ifade etmiştir. Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/70.

[50] İbn Sa`d'a göre bu haberi Hz. Peygamber'e getiren yine bir Huzâalıdır. Büsr b. Süfyân Mekke'ye girmiş ve orada duyduklarını Ğadîru'l-Eştât'da Hz. Peygamber'e ulaştırmıştır. İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 2/92.

[51] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/78; Süheylî, *er-Ravdu'l-unf,* 4/46; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/282; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/63.

[52] Zührî, *Meğâzî,* 52; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 232; İbn Sa`d, *et-Tabakât*, 2/92-93; Taberî, *Târîh,* 2/373; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *es-Sîretü'n-nebeviyye,* thk. Abdüsselam b. Muhammed b. Ömer `Allûş (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2000), 208; Beyhakî, *Delâil*, 4/102; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/83; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/280; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/69.

[53] Zührî, *Meğâzî*, 52-53; Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/84; Taberî, *Târîh,* 2/373; Beyhakî, *Delâil*, 4/102; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/83; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/465; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/6970; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/69.

[54] Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/89-90; İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 2/93; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye,* 209; İbn Abdilber, *el-İstî`âb,* 238; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/288; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/75; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/74.

[55] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/84-85; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 237-238; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/286; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/69-70.

olsalar da Büdeyl'in getirdiği haberler doğrultusunda Urve b. Mes`ûd es-Sekafî'yi[56] Hz. Peygamber'e göndererek Hudeybiye barışına giden yolun açılmasına katkı sağlamışlardır.

Büdeyl ve beraberindeki Huzâa heyetinin, kendilerine Müslümanların durumunu bildirmek için geldiği sırada müşriklerin verdiği tepki Huzâa kabilesi ile Hz. Peygamber arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu tepki ve aralarında geçen konuşmalardan Huzâa kabilesinin Hz. Peygamber için istihbarat topladığının bilinmekte olduğu anlaşılmaktadır. Kureyşlilerin Büdeyl'in kesinlikle dinlenmemesi gerektiğini, zira onun; ancak Hz. Peygamber'e bilgi toplamak için geldiğini belirtmeleri bunu göstermektedir.[57]

İslâm öncesi dönemde başlayan ve etkileriyle İslâm'dan sonraki önemli olaylarda da karşımıza çıkan Huzâa ile Hz. Peygamber'in kabilesi arasındaki ittifak ya da anlaşmayı en bariz şekilde gösteren olay ise Hudeybiye Barışı'dır. Hudeybiye'den önce umre maksadıyla yola çıkan Müslümanlar için oldukça faydalı işlere imza atan Huzâa kabilesi Hudeybiye Anlaşması'nda da Müslümanlarla ittifak yapmayı seçmiştir.[58] Bu seçimde hicretle birlikte başlayan sıkı münasebetlerin rolü olduğu gibi İslâm öncesi dönemde Hâşimoğullarıyla yapılan ittifakın da büyük önemi bulunmaktadır. Zira birazdan da göreceğimiz gibi Hudeybiye'de Kureyş ile müttefik olmayı seçen Benî Bekr kabilesi anlaşma şartlarına aykırı davranıp Huzâalılara saldırdığı zaman Huzâalılar, Hz. Peygamber'e gelerek aralarındaki anlaşma gereği Hz. Peygamber'den yardım talep etmişlerdir. Bu arada Hz. Peygamber'e gelen Huzâa heyetindeki şair Amr b. Sâlim Abdülmuttalib ile Huzâa arasındaki anlaşmayı hatırlatan bir şiir okuyarak onun desteğini sağlamayı düşünmüştür.[59] Amr'ın ilgili şiiri şöyle başlamaktadır;

"Ey Allah'ım! Ben Muhammed'e hatırlatırım,

Bizim atamızla onun atası arasında yapılan kadim ittifakı![60]"

Benî Bekr ile Huzâalılar arasında Cahiliye Dönemi'nden beri devam eden kan davası[61] Hudeybiye sürecine de sıçramış ve ani bir baskın yapan Benî Bekr Vetîr suyunda[62] Huzâalılara

---

[56] Zührî, *Meğâzî*, 52-53; Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/84-85; İbn Sa`d, *et-Tabakât,* 2/93; Taberî, *Târîh,* 2/373-374; Beyhakî, *Delâil*, 4/102-103; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/83-84; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/466; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/286-287; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/70-71.

[57] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/85; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı,* 5/70.

[58] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/228-229; Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, *Fütûhu'l-buldân,* thk. Abdülkadir Muhammed Ali (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000), 29; Taberî, *Târîh*, 3/26; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 225; Beyhakî, *Delâil*, 5/6; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 224; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/85; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/469; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/296; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/236; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/163.

[59] Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/227. Bu konuda Vâkıdî dikkat çekici bir olay anlatmaktadır. Huzâa heyeti Vetîr'de başlarına gelen olayı anlatmak için Hz. Peygamber'in huzuruna geldiğinde Abdülmuttalib ile Huzâa kabilesi arasında imzalanan anlaşmanın metnini de okumuştur. Hz Peygamber ise İslâm'da şiddete çağıran anlaşma ve ittifakların yeri olmadığını belirtmiş ve Huzâa hakkında övücü sözler sarf etmiştir. Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/227-228.

[60] İbn İshâk, *es-Sîre,* 516; Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/233; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 304; Belâzurî, *Ensâb,* 1/300; Taberî, *Târîh,* 3/27; İbn Abdirabbih, *el-`Ikdu'l-ferîd,* 6/114; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 223; Beyhakî, *Delâil,* 5/6; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/116; Kelâ`î, *el-İktifâ,* 1/499; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/240-241; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/165.

[61] Zührî, *Meğâzî*, 87; İbn İshâk, *es-Sîre,* 513-514; Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/227; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 300-301; Taberî, *Târîh,* 3/26; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 223; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 224; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/115; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/236.

saldırarak onlardan bir grup insanı öldürmüştür. Huzâlılar bu ani baskınla birlikte Mekke'ye kaçarak Harem'e sığınmışlar; fakat Benî Bekr Harem'in saygınlığını dikkate almadan Huzâlıları öldürmeye devam etmiştir.[63] Kendisine Harem sınırlarına girdiklerini, dolayısıyla durmaları gerektiğini söyleyen arkadaşlarına Benî Bekr'in komutanı Nevfel b. Muâviye, "Bugün benim Allah'ım yok, Harem'de hırsızlık yapıyorsunuz da intikamınızı mı almayacaksınız?" diyerek Huzâalıları öldürmeye devam etmelerini istemiştir.[64] Baskına uğrayan Huzâalılardan bir kısmı Mekke'de yaşayan Büdeyl b. Verkâ', Râfi` el-Huzâ`î gibi kabilelerinden kimselerin evlerine sığınmışlar; fakat aralarındaki çarpışma sabaha kadar devam etmiş ve pek çok Huzâalı öldürülmüştür.[65] Bu olayda Benî Bekr'e yardım eden Kureyşliler, baskına uğrayan Huzâalıların tamamının öldüğü düşüncesiyle evlerine girmişler; fakat bu çarpışmada sağ kalan Huzâalılar durumu Hz. Peygamber'e bildirmek için Medine'ye gelmişlerdir.[66]

Huzâa kabilesine yapılan bu saldırı, on yıl sürmesi kararlaştırılan Hudeybiye Barışı'nı üçüncü yılda sona erdirmiştir. Bu saldırıya cevap verilmesi gerektiğini düşünen Huzâlılar Hz. Peygamber'e gelerek ondan yardım istemişler ve Hz. Peygamber de bu yardımı kabul ederek Müslümanlara Mekke'nin fethine hazırlık emri vermiştir.[67]

Mekke'nin fethi için yola çıkan İslâm ordusuna yolda dört yüz kişilik bir Huzâalı katılmış[68] ve fetihten sonra Hz. Peygamber Harem sınırlarının belirlenmesi görevini Huzâalı Temîm b. Üseyd'e vermiştir.[69]

SONUÇ

Cahiliye Dönemi'nde toplumsal anlamda geçerli olan birtakım alışkanlık veya âdetler İslâm'ın gelmesiyle birlikte etkilerini devam ettirmişlerdir. Bu çerçevede İslâm öncesi dönemde oldukça önemli olan kabileler arası ittifak veya anlaşmalar, İslâmî döneme yansımış ve Hz. Peygamber'in davetini hem olumlu hem de olumsuz anlamda etkilemiştir.

Yukarıda anlattıklarımız çerçevesinde Abdülmuttalib ile Huzâa kabilesi arasında yapılan ittifakın İslâm tebliğini olumlu yönde etkileyen ittifaklardan biri olduğu görülmektedir. Huzâa kabilesi özellikle hicretle birlikte başlayan savaşlarda üstlendiği habercilik vazifesiyle Müslümanlara ve İslâm'a büyük fayda ve katkı sağlamıştır. Bu habercilik vazifesini yaparken kabile fertlerinin büyük çoğunluğunun henüz müşrik olması ise yaptıkları işin önemini bir kat

---

[62] Vetîr Mekke'nin alt tarafına bulunan ve Huzâa kabilesine ait bir sudur. Şihâbudîn Ebî Abdullah Yâkût el-Hamevî, *Mu`cemu'l-buldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 2015), 5/360-361.

[63] İbn İshâk, *es-Sîre,* 514; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 233; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 224-225; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/348.

[64] İbn İshâk, *es-Sîre*, 514; Vâkıdî, *Meğâzî,* 2/229; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 301; Taberî, *Târîh,* 3/27; İbn Abdilber, *ed-Dürer,* 225; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/115; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/238.

[65] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/229; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 224; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* 2/115; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/4, 280-281; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/238.

[66] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/229-231; Belâzurî, *Fütûhu'l-buldân,* 29; İbn Hazm, *Cevâmi`u's-sîre,* 224; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 5/240-241; Halebî, *İnsânu'l-`uyûn,* 3/166-167.

[67] Zührî, *Meğâzî*, 87; İbn Hişâm, *es-Sîre,* 1/2, 305-307; İbn Abdirabbih, *el-`Ikdu'l-ferîd,* 6/114; Beyhakî, *Delâil*, 5/7.

[68] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/241; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/353-354.

[69] Vâkıdî, *Meğâzî*, 2/270; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe* 1/246; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân,* 1/396; Makrîzî, *İmtâ`*, 1/395; Dımaşkî, *Peygamber Külliyâtı*, 1/144.

daha artırmıştır. Ayrıca bu kabile mensupları İslâm öncesi dönemde yapılan bu anlaşmayı çeşitli vesilelerle gündeme getirmiş ve Cahiliye Dönemi'nde yapılanları unutmadıklarını göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

Avcı, Casim. "Kureyş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/442-444. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî. *Ensâbu'l-eşrâf*. thk. Muhammed Muhammed Tâmir. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî. *Fütûhu'l-buldân*. thk. Abdülkadir Muhammed Ali. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000.

Beyhakî, Ebubekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî. *Delâilü'n-nübüvve ve ma`rifetü ahvâli sahibi'ş-Şerî`a*. thk. Abdülmu`ti Kal`acî. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988.

Dımaşkî, Muhammed b. Salih ed-Dımaşkî. *Peygamber Külliyâtı (Subulu'l-hudâ ve'r-reşâd)*, çev. Halil İbrahim Kaçar. 13 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2011.

Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyarbekrî. *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfüsü'n-nefîs*. thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009.

Ebu'l-Kâsım Said b. Ahmed el-Endelüsî. *Neşvetü't-tarb fî târîhi'l-cahiliyyeti'l-Arab*. thk. Nusret Abdurrahman. 2 Cilt. Ammân: Mektebetü'l-Aksâ, 1982.

Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Ezrakî. *Ahbâru Mekke*. thk. Rüşdî es-Sâlih Melhasan. Beyrut: Dâru'l-Endülüs, ty.

Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî. *el-Kâmûsu'l-muhît*. thk. Muhammed Naim el-Arkasûsî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2015.

Halebî, Ebü'l-Ferec İbrahim b. Ahmed el-Halebî. *İnsânu'l-`uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mun*. thk. Ahmed Ta`ma Halebî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2012.

Harman, Ömer Faruk. "İsmail". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/26-80. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber. *ed-Dürer fî ihtisâri'l-meğâzî ve's-siyer*. thk. Şevki Dayf. Kahire: Lecnetü İhyâi Turâsi'l-İslâmî, 2010.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber. *el-İstî`âb fî ma`rifeti'l-ashâb*. thk. Halil Memun Şeyha. Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2012.

İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endelüsî. *el-`Ikdu'l-ferîd*. thk. Muhammed Abdülkadir Şâhîn. 8 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2011.

İbn Habîb, Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî. *Kitâbu'l-Münammak fî ahbâri Kureyş*. thk. Hurşid Ahmed Faruk. Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 2010.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Hasen et-Tunûsî. *Târîhu İbn Haldûn*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2013.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa`îd b. Hazm. *Cevâmi`u's-sîre*. thk. İhsan Abbas-Nâsiruddin Esed. Mısır: Dâru'l-Me`ârif, ty.

İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Abdüsselam b. Muhammed b. Ömer `Allûş. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2000.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Cemâl Sabit vd. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2006.

İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1932.

İbn Sa`d, Muhammed b. Sa`d b. Menî` ez-Zührî. *Kitâbu't-Tabakati'l-kebîr*. thk. Muhammed Ali Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2012.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabî, 2012.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Usdu'l-ğâbe fî ma`rifeti's-sahâbe*. thk. Halil Memun Şeyha. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma`rife, 2009.

Kalkaşendî, Ebu'l-Abbas Ahmed el-Kalkaşendî. *Nihâyetü'l-ereb fî ma`rifeti ensâbi'l-Arab*. thk. İbrahim el-Ebyârî. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Lübnânî, 1980.

Kelâ`î, Ebu'r-Rebî` Süleyman b. Musa b. Sâlim el-Kelâ`î. *el-İktifâ fî meğâzî Resûlillahi ve's-selâseti'l-hulefâ*. thk. Abdülkadir Atâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000.

Makdisî, Mutahhir b. Tâhir el-Makdisî. *Kitâbu'l-bed' ve't-târîh*. thk. Clément Huart-Mahmud İsmail. 6 Cilt. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 2010.

Makrîzî, Abdülkadir b. Muhammed el-Makrîzî. *İmtâ`u'l-esmâ`*. thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999.

Mes`ûdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mes`ûdî. *Mürûcu'z-zeheb ve me`âdini'l-cevher*. thk. Abdülemir Ali Mühennâ. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-`alâ li'l-Matbû`ât, 2010.

Önkal, Ahmet. "Huzâa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/431-433. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Özkuyumcu, Nadir. "Hilf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/29-30. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızoğlu et-Türkî. *Mir'âtü'z-zamân fî tevârîh'l-a`yân*. thk. Muhammed Berekât-Ammâr Reyhâvî. 23 Cilt. Beyrut: Risâletü'l-Âlemiyye, 2013.

Süheylî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheylî. *er-Ravdu'l-unf ve'l-meşre`u'r-raviy*. thk. Halid Mustafa Tartûsî. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2014.

Yâkût el-Hamevî, Şihâbudîn Ebî Abdullah. *Mu`cemu'l-buldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 2015.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî. *Târîhu't-Taberî*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ty.

Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî. *Kitâbu'l-Meğâzî*. thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Atâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004.

Vehb b. Münebbih. *Kitâbu't-Tîcân fî mulûki Himyer*. San'a: Merkezü'd-Dirâsati'l-Ebhâsi'l-Yemeniyye, 1979.

Ya`kûbî, Ahmed b. Ebî Ya`kub b. Cafer b. Vehb. *Târîhu'l-Ya`kûbî*. 2 Cilt. Beyrut: Daru Sâdır, ty.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihabuddin ez-Zührî. *el-Meğâzî*. thk. Süheyl Zekkâr. Şam: Dâru'l-Fikr, 1981.